

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบความคิดสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ

1. แนวคิดการพัฒนาเด็กและเยาวชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
4. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของกลุ่ม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการพัฒนาเด็กและเยาวชน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544 ได้บรรจุแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนไว้ โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของเด็กตามวัยอย่างเสมอภาคในเด็กทุกกลุ่มในสังคม และสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติ

ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนนี้ ได้กำหนดคุณลักษณะของเยาวชนไว้ 10 ประการ กล่าวโดยสรุปคือ มีสายใยผูกพันกับสมาชิกในครอบครัวเพื่อจะได้มีโอกาสพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น สุขภาพกายและจิตใจ มีวัฒนธรรมดีงาม พัฒนาความคิดและพัฒนาตนเป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540-2544)

แผนพัฒนาศักยภาพเด็กทุกกลุ่มเป้าหมาย (รวมถึงเด็กในภาวะยากลำบาก เช่น เด็กเร่ร่อน) ให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน และให้มีการกำหนดบทบาทของภาครัฐและเอกชนในการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน

จากเป้าหมายดังกล่าวมาทำให้เด็กเร่ร่อนซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่ง จะต้องได้รับการดูแลด้วย แต่การจะดำเนินการเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนนี้ จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับเด็กกลุ่มนี้ก่อน

แนวคิดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาส

นิตยา กัทลีคะพันธ์ (2535, หน้า 1) กล่าวว่า กลุ่มเด็กเร่ร่อนก็จัดเป็นกลุ่มที่มองเห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องของการด้อยโอกาสและขาดโอกาสที่จะได้รับบริการอันจำเป็นต่อพัฒนาการชีวิต ไม่ว่าจะโดยครอบครัว โดยชุมชน หรือโดยรัฐ การขาดความรักความอบอุ่น อันเนื่องมาจากความบกพร่องของสถาบันครอบครัว การขาดโอกาสในด้านการพักผ่อนบันเทิงใจสืบเนื่องมาจากชุมชนไม่เห็นความสำคัญของเรื่องนี้ และการขาดโอกาสทางการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเนื่องมาจากความไม่ทั่วถึงในบริการของรัฐ ทำให้เด็กหมดที่พึ่งทั้งทางกายและทางใจ

กิตติคุณ อางคาสัย (2540, หน้า 5) กล่าวถึงเด็กเร่ร่อนว่า พวกเขาไม่ใช่เด็กที่เป็นผู้ก่อปัญหาในสังคม แต่กลับเป็นกลุ่มที่ถูกกระทำจากสังคม ทำให้ต้องออกมาเผชิญชีวิตด้วยความเสี่ยงหลากหลายไม่ว่าจะเป็นยาเสพติด อาชญากรรม

วัลลภ ตังคณานูรักษ์ (2535, หน้า 68) กล่าวว่า เด็กเร่ร่อน หมายถึง "เด็กไร้ที่พึ่งพิงอาศัยอย่างเป็นสุข มีวิถีชีวิตที่เสี่ยง ซึ่งพื้นฐานการครองชีวิตในรูปของปัจเจกส์ ดำรงตนอย่างไร้สวัสดิภาพส่วนบุคคลในสังคม" และให้ความหมายเด็กเร่ร่อนในแง่ลักษณะของสาเหตุการเร่ร่อนคือ

1. เร่ร่อนตามวิถีชีวิตของครอบครัว ลักษณะของเด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้เปลี่ยนไปแล้ว เหมือนเหล่า "ยิปซี" ที่อพยพเคลื่อนย้ายไปเป็นช่วง ๆ เด็กกลุ่มนี้จะตามครอบครัวไปตามแหล่งงานใหม่ ๆ เช่น กรรมกรก่อสร้างและชาวเรือเร่ เด็กเร่ร่อนลักษณะนี้เป็นเด็กที่เร่ร่อนตามวิถีการดำรงชีพของครอบครัว

2. เร่ร่อนตามวิถีชีพของตน ลักษณะของเด็กเร่ร่อนกลุ่มนี้ออกเร่ร่อนเพราะปัจจัยผลักดันจากครอบครัวที่ไม่เอื้อต่อการดำรงอยู่ อาทิ ความยากแค้นลำเค็ญภายในครอบครัว ทำให้ต้องอดมือกินมือหรือ ครอบครัวแตกแยกหย่าร้าง การตำทอทุบตี ล้วนคือปัจจัยสำคัญผลักดันให้เด็ก ๆ ขาดความอบอุ่นและเป็นสุขในครอบครัว กระทั่งต้องหนีออกมาเร่ร่อน

สายสุรี จุติกุล (2535, หน้า 1) ให้ความหมายเด็กเร่ร่อนในแง่ลักษณะที่อยู่อาศัยและอาชีพ คือ เด็กเร่ร่อนหมายถึงเด็กที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวและเร่ร่อนตามถนนหรือสาธารณสถาน สำหรับคำในภาษาอังกฤษที่ใช้ใกล้เคียงคำว่า street children อย่างไรก็ตาม คำว่า street children ก็มีความหมายกว้างอาจแบ่งได้หลายประเภทดังนี้คือ

1. เด็กที่มีอาชีพอยู่บนท้องถนน หมายถึงเด็กที่ขายพวงมาลัย ดอกไม้ หรือหนังสือพิมพ์ หรืออาจเข็ดกระจก เด็กเหล่านี้อาจมีครอบครัวหรือไม่มีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยก็ได้

2. เด็กที่มีอาชีพอยู่ข้างถนน เด็กเหล่านี้อาจเป็นเด็กขอทาน ขายหมากฝรั่ง รับจ้างขีดรองเท้า อาจมีครอบครัวที่อาศัยอยู่ด้วยหรือไม่มีก็ได้

3. เด็กที่เร่ร่อนนอนตามใต้สะพาน ตามตลาด หาดทราย หรือสถานที่ที่กำลังก่อสร้างเด็กเหล่านี้อาจมีอาชีพที่แน่นอนหรือไม่มีอาชีพ และมักเป็นเด็กที่ไม่มีครอบครัวอาศัยอยู่ด้วยในขณะที่เร่ร่อน

สำนักงานคณะกรรมการประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2533, หน้า 47) ได้จัดแบ่งกลุ่มเด็กเร่ร่อน โดยใช้เกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ คือ (กิตติคุณ อางคาศัย 2540, หน้า 30)

1. เด็กเร่ร่อนที่มีครอบครัว เด็กประเภทนี้ยังอยู่กับครอบครัวแต่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันอยู่ในท้องถนน เช่น เด็กเร่ขายของและบริการต่าง ๆ ขายพวงมาลัย ขายหนังสือพิมพ์

2. เด็กเร่ร่อนที่แยกออกจากครอบครัว เด็กประเภทนี้ออกจากบ้านด้วยความสมัครใจหรืออาจถูกผลักดันจากผู้ปกครองให้ออกมาเพื่อเป็นการลดภาระเมื่อออกมาแล้วก็ไม่ได้กลับไปหาครอบครัวอีกเลย

3. เด็กเร่ร่อนที่ไร้ครอบครัว เป็นเด็กกำพร้าหรือถูกทอดทิ้งหรือพลัดหลงจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ไม่สามารถติดตามกันได้

4. เด็กเร่ร่อนพร้อมครอบครัว เช่น ครอบครัวที่เป็นกรรมกรก่อสร้างหรือรับจ้างขนของ หรือขอทานหาเลี้ยงชีพที่อาศัยนอนใต้สะพานหรือศาลาวัด เป็นต้น

เอกสารโรเนียวเรื่อง "ศึกษาเด็กเร่ร่อนไทย" ของ โครงการเพื่อเด็กเร่ร่อน (นิตยา กัทลิตะพันธ์ 2535, หน้า 2) แบ่งเด็กเร่ร่อนได้ตามลักษณะการหาเลี้ยงชีพ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. กลุ่มเร่ร่อนขอทาน
2. กลุ่มออกแรงประกอบอาชีพ
3. แก๊งก่อกวนสังคม
4. กลุ่มบริการทางเพศ

ตามความหมายของกลุ่มเร่ร่อนขอทานนี้คือ ลักษณะการหาเลี้ยงชีพด้วยการขอทาน โดยมี 2 ประการคือ

1. อายุของเด็กยังน้อย (ต่ำกว่า 11 ปี) จึงกล้าขอทานโดยอาศัยความสงสารจากสังคม
2. ช่วงของการออกเร่ร่อนยังไม่ยาวนาน ไม่เจนจัดต่อสังคม เมื่อเด็กกลุ่มนี้มีอายุเกิน 12 ปีแล้ว จะมีพฤติกรรมที่แปรเปลี่ยนไปเป็นการเร่ร่อนลักษณะอาชีพอื่น คือ กลุ่มออกแรง ประกอบอาชีพแก่งก่อกวนสังคมและกลุ่มบริการทางเพศ

สมพงษ์ จิตระดับ (2540 หน้า 122) ได้สรุปข้อมูลจากภาคสนามเกี่ยวกับลักษณะเด่นชัด เอกลักษณะของวัฒนธรรมเด็กเร่ร่อนว่า

1. การอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การแต่งกาย ภาษา ความคิดใกล้เคียงกัน ชอบกระทำคล้ายกันหรือเหมือนกัน เช่น การดมสารระเหย
2. การเอาตัวรอด การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่สมาชิก
3. ความสามารถในการรับรู้ ความคิดความอ่านที่ไม่มีใครสามารถควบคุมได้แม้แต่เด็กเอง
4. ไม่ชอบอยู่กับที่ ขอทาน เสพสิ่งเสพติด เนื้อตัวสกปรก ไม่อาบน้ำ มีถิ่นที่พักเป็นของตัวเอง พุดจาหยาบค้าย อยู่กันเป็นกลุ่ม
5. กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง กล้าเสี่ยง ชอบท่องเที่ยว ดำเนินชีวิตไปตามความต้องการของตัวเอง สนุกสนานกับสิ่งที่สรรหามาได้โดยไม่คำนึงถึงผลเสียและอนาคต

ถึงแม้ว่าเด็กเร่ร่อนจะใช้ชีวิตอิสระ และถูกมองว่าเป็นปัญหาสังคม แต่เด็กกลุ่มนี้ก็จะต้องได้รับการดูแลและคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การสหประชาชาติที่บัญญัติไว้ 4 ประการ คือ

1. สิทธิในการดำรงชีวิต (Survival Rights)
2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง (Protection Rights)
3. สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา (Development Rights)
4. สิทธิในการมีส่วนร่วม (Participation Rights)

จากสิทธิดังกล่าวผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อให้เด็กเร่ร่อนกลับสู่ภาวะปกติในที่สุด (กมลินทร์ พินิจภูวดล, 2537, หน้า 2)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

การดำรงชีวิตของมนุษย์ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่แตกต่างไปจากภาวะแวดล้อมปกติ ส่งผลให้มนุษย์ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมใหม่ เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติภายใต้สภาวะแวดล้อมใหม่ได้ ดังที่

สุชา จันทรเอม (2531, หน้า 135) ได้กล่าวถึงความหมายของการปรับตัวในแง่ของจิตวิทยาว่า ขบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขา มนุษย์ทุกคนต้องมีการปรับตัวรอบเท่าที่เขายังดำรงชีวิตอยู่ ต้องแก้ปัญหาเพื่อความสำเร็จในการทำงาน เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อสนองความต้องการทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม

Lazarus (อ้างใน นิภา นิธยาน, 2530, หน้า 6) ได้สรุปว่า การปรับตัวประกอบขึ้นด้วยกระบวนการหรือวิธีการทั้งหลายทางจิต ซึ่งมนุษย์ใช้ในการเผชิญข้อเรียกร้องหรือแรงผลักดันภายนอกและภายใน เป็นแรงกระตุ้นอันเกิดจากสภาพทางสรีระภายในร่างกาย และจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้เรียนรู้ในอดีต

ในเรื่องการปรับตัวนี้ สุรางค์ จันทรเอม (อ้างใน นิภา นิธยาน, 2530, หน้า 6) กล่าวว่า เราอาจจะแยกพูดถึงการปรับตัวออกเป็นการปรับตัวทางกาย การปรับตัวทางอารมณ์ และการปรับตัวทางสังคม นั่นคือ การปรับตัวเป็นกระบวนการทางสังคมและทางจิตที่ใช้ในการเผชิญกับปัญหา หรือ แรงผลักดันทั้งภายในตนเองและภายนอก เพื่อให้เกิดภาวะความสมดุลทางจิต และเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสังคมรอบข้าง ซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ ครู เพื่อน ได้อย่างมีความสุข

Hurlock (อ้างใน อารี ทองทัฬห, 2531, หน้า 12) ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมไว้ว่า เป็นความสำเร็จของบุคคลในการปรับตัวเข้ากับกลุ่ม บุคคลต่าง ๆ คนที่ปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้ เช่น ความสามารถในการเกี่ยวข้องกับคนอื่น ทั้งกลุ่มเพื่อนและคนแปลกหน้า และจะช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสังคมด้วย เช่น มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

ประสาธ อิศรปริดา (2523, หน้า 204) กล่าวว่า การปรับตัวไม่ดี เป็นอาการป่วยทางจิตอย่างหนึ่งซึ่งไม่ค่อยปรากฏให้เห็นในวัยเด็กแต่พอถึงวัยรุ่นอาการป่วยทางจิตนี้จะค่อย ๆ ชัดเจนมากขึ้น พฤติกรรมของผู้ที่ปรับตัวไม่ดีอาจแยกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่ชอบแสดงออก และ 2) กลุ่มที่ชอบเก็บตัว

การปรับตัวไม่ดีในวัยรุ่น อาจเกิดจากสภาพกดดันหลายอย่างที่สะสมมาตั้งแต่ในวัยเด็ก ถ้าขึ้นปล่อยไว้ก็จะเป็นอันตรายต่อบุคลิกภาพเป็นอย่างยิ่ง

สาเหตุสำคัญแห่งการปรับตัวไม่ดี ที่มักพบอยู่เสมอได้แก่

1. ตัววัยรุ่นเอง เด็กส่วนมากมักไม่ได้มีการเตรียมตัวอย่างเพียงพอก่อนที่จะย่างเข้าสู่วัยรุ่นด้วยเหตุนี้ ความต้องการพื้นฐานหลายประการที่เกิดขึ้นในระยะวัยรุ่น จึงมักไม่ได้รับการสนองตอบตามที่ต้องการ

2. สิ่งแวดล้อม สิ่งที่มีอิทธิพลมากต่อการปรับตัวของเด็กคือบ้าน ถ้าสภาพทางบ้านเต็มไปด้วยความขัดแย้ง แดกร้าว ขาดความอบอุ่นและไม่เข้าใจเด็ก ก็ย่อมเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กมีปัญหาในการปรับตัวขึ้นได้

3. การถูกขัดขวางไม่ให้ได้รับสิ่งที่ต้องการ เด็กที่ไม่สมหวังในสิ่งที่เขาต้องการ อาจมีความรู้สึกที่ตนมีปมด้อยและรู้สึกไม่เพียงพอ หากเขายังไม่ได้รับสิ่งที่ต้องการ

4. การถูกกระตุ้นให้มีอารมณ์มากเกินไป ในกรณีเด็กอยู่ในสถานการณ์ที่ตื่นเต้นมากจนเกินไปหรืออยู่ในครอบครัวที่มีสภาพตึงเครียดจนเกินไปติดต่อกันเป็นเวลานาน

5. แบบแผนทางบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล บางคนไม่สามารถปรับตัวต่อสภาวะใหม่ ๆ และมักมีความเครียดอย่างรุนแรงตลอดเวลาที่ปรับตัว

บุคลิกภาพของผู้ที่ปรับตัวได้ดี ผู้ที่ปรับตัวได้ดี คือผู้ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ประสิทธิภาพของการปรับตัวจะขึ้นอยู่กับการผสมกลมกลืนกันอย่างสมดุลระหว่างคุณลักษณะต่าง ๆ

Tindall (อ้างใน อารี ทองทัฬห, 2531, หน้า 13) ได้กล่าวถึงลักษณะของการปรับตัวที่ดีโดยทั่วไป 7 ประการ คือ

1. รักษาไว้ซึ่งความสมบูรณ์ของบุคลิกภาพ โดยสามารถผสมผสานความต้องการของตนกับพฤติกรรมที่แสดงออก เพื่อสนองความต้องการนั้น โดยที่พฤติกรรมดังกล่าวต้องเข้ากันกับสิ่งแวดล้อม

2. ประพฤติปฏิบัติตนตามปทัสฐานของสังคม

3. ปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง

4. มีความมั่นคง

5. มีวุฒิภาวะ

6. เมื่ออารมณ์ในลักษณะปกติเสมอ คือ สามารถควบคุมอารมณ์ไม่ให้พุ่งชนไปกับ
สิ่งแวดล้อมภายนอก

7. มองสังคมในทัศนะที่ดีและช่วยสังคมอยู่เสมอ

จากเอกสารรวมทั้งทัศนะที่ดีทั้งการปรับตัวทางกาย ทางอารมณ์ และการปรับตัว
ทางสังคมดังกล่าว จึงสามารถรวบรวมได้ว่า บุคคลที่สามารถปรับตัวทางสังคมได้ดีนั้นจะต้อง
เป็นบุคคลที่สามารถสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ดี มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลอื่น ๆ และต่อ
การเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม มีการปฏิบัติที่เป็นไปตามพื้นฐานของสังคม และมีความพอใจ
ในบทบาทสังคมของตนเอง

นักจิตวิทยาได้ศึกษาชั้นต่าง ๆ ในการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นไว้ 4 ชั้นคือ
(ชียนาถ นาคบุปผา 2515, หน้า 73)

1. เด็กจะต้องเรียนรู้ที่จะหลบเลี่ยงการกระทบกระทั่งกับผู้อื่นอันจะก่อให้เกิดความ
เดือดร้อนแก่ตน เขาจะต้องเรียนรู้ในสิทธิของผู้อื่น ไม่รังแกหรือทำให้ผู้อื่นเจ็บตัวหรือเสียใจ ละ
เว้นจากการเข้าวางหรือสอดแทรกในกิจการของผู้อื่น
2. เด็กจะต้องเรียนรู้ว่าตนจะต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และอยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่
ข้อนี้เป็นการปรับตัวที่สูงกว่าการกระทำในขั้นแรก
3. ชั้นต่อไป เด็กจะต้องเรียนรู้เพื่อสามารถทำงานร่วมกับหมู่คณะได้ดี รู้จักเป็นผู้ให้
และผู้รับ ผู้นำและผู้ตาม โดยการจัดกิจกรรมให้เด็กทำเป็นหมู่คณะและมีการแนะนำแนวทางที่
เหมาะสมให้แก่เขาด้วย
4. ชั้นสูงสุดของการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นได้แก่ ความสามารถที่จะเข้าใจผู้อื่น
โดยให้เด็กหัดสังเกตลักษณะนิสัยใจคอ และการกระทำของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ ที่เด็กได้เรียนรู้
ควบคู่ไปกับการเข้าร่วมสังคมกับบุคคลแวดล้อมตัวเด็ก

นิภา นิธยาณ (2530 หน้า 155-157) ได้กล่าวถึงลักษณะของเด็กวัยรุ่นที่สามารถ
ปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขและมีสุขภาพจิตดี สามารถสรุปได้ดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นและความรู้สึกมั่นคง มีความภาคภูมิใจในตัวเอง ไม่รู้สึกว่าคุณมี
ปมด้อย ไม่กลัวเกรงตำแหน่งความยิ่งใหญ่หรือการก้าวร้าวของผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันก็รู้จัก
ยอมรับความสามารถ และความสำเร็จของผู้อื่นที่เหนือกว่าตน มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วย

ความจริงใจ วิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นด้วยใจเป็นกลาง กล้าที่จะเผชิญชีวิตแม้จะมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นก็ตาม

2. มีลักษณะอบอุ่นเป็นมิตร สามารถให้และรับความรักได้ มีลักษณะนิสัยน่ารัก เมตตา กรุณาต่อผู้อื่นด้วยใจจริง มีไหวพริบผลตอบแทน จิตใจไม่โหดร้ายหรือเห็นแก่ตัว รู้จักเกรงใจและคำนึงถึงจิตใจผู้อื่น

3. มีความรู้สึกตระหนักในคุณค่าของภาระหน้าที่ที่ปฏิบัติ ใช้ความสามารถและสติปัญญา อย่างเต็มที่ในการศึกษาเล่าเรียนและในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เข้าร่วมชุมนุมต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วยความสนุกและสนใจ ขณะอยู่บ้านก็ช่วยเหลืองานบ้านเท่าที่จะทำได้

4. พร้อมที่จะรับประสบการณ์ใหม่ ๆ และสนใจในกิจกรรมรอบตัว มีความสุขในสิ่งต่าง ๆ ตามความถนัดและความสนใจ เช่น การเล่นเทนนิส การเล่นดนตรีที่ตนชอบถึงแม้จะเล่นได้ไม่ถนัด

5. รู้จักรักษาอนามัย และสุขภาพร่างกายสม่ำเสมอทั้งในการกิน การนอนและออกกำลังกาย เป็นต้น

6. มีความกล้าที่จะเผชิญความจริงในชีวิต ไม่พยายามหลบหนีปัญหาต่าง ๆ ที่จะนำความทุกข์ใจมาให้ เช่น ความล้มเหลวที่เกิดขึ้น ความผิดพลาดในชีวิตโดยไม่หาทางออกด้วยการกล่าวโทษผู้อื่น หรือกลบเกลื่อนข้อบกพร่องของตนเองด้วยวิธีการปรับตัวแบบต่าง ๆ

7. มีจิตใจหนักแน่นมั่นคง ไม่ท้อถอยและหวาดหวั่น พร้อมที่จะแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเต็มกำลังความสามารถ และไม่ว่าจะเผชิญต่อความขมขื่นใจมากเพียงไรก็ตาม ก็ยังสามารถคงไว้ซึ่งบุคลิกภาพที่น่านับถือ

8. มีความสามารถในการปรับตัวได้ดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมได้ง่าย มีใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดและข้อโต้แย้งของผู้อื่นในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ยึดมั่นในหลักที่ดีมีมาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติสูง และยึดถือค่านิยมที่ดีงาม

9. มีความสามารถในการควบคุมจิตใจตนเองได้ ไม่มีอารมณ์เกลียดเคียดแค้นหรืออิจฉาริษยา รู้จักยับยั้งและควบคุมอารมณ์โกรธได้

10. ปราศจากนิสัยในทางจิตที่กระทบกระเทือนบุคลิกภาพ ไม่ลงโทษตัวเองเมื่อกระทำผิด แต่จะจดจำประสบการณ์ไว้เป็นบทเรียนที่มีค่าไม่หวาดระแวงสงสัยในผู้อื่น ไม่หุ่หม่หุ่หม่ในเรื่องเล็กน้อย ไร้สาระ ไม่เคร่งเครียด และวิตกกังวลเกินกว่าเหตุ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นขบวนการที่สำคัญของชีวิต ทุกคนเรียนรู้ตลอดตั้งแต่เกิดจนตาย เด็กและเยาวชนเร่ร่อนก็เช่นกัน การเรียนรู้ในกระบวนการเป็นเด็กและเยาวชนเร่ร่อนช่วยให้เด็กและเยาวชนเร่ร่อนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมคนทั่วไปได้ การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจการพัฒนาชีวิตของเด็กและเยาวชนเร่ร่อนกลุ่มหนึ่งในการกลับเข้าสู่สังคมของคนทั่วไป

นักจิตวิทยาการศึกษา (อ้างใน สุชา จันทรเอม. 2531, หน้า 151) ให้ความหมายว่าการเรียนรู้หมายถึงการที่อินทรีย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เพื่อการอยู่รอดของอินทรีย์นั้น

สุชา จันทรเอม (2531, หน้า 151) กล่าวว่า การเรียนรู้คือ ขบวนการเจริญงอกงามของอินทรีย์ หรือพัฒนาการของอินทรีย์ ทำให้อินทรีย์สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดีขึ้น หรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ผลดี

เชียรศรี วิวิธศิริ (2534, หน้า 5) กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์การฝึกหัด การปฏิบัติการ การกระทำจริง จะด้วยวิธีการที่จงใจหรือไม่จงใจก็ตามหรือพัฒนาการที่เกิดจากการฝึกหัดซึ่งอาศัยประสบการณ์และการฝึกทักษะการเรียนรู้ส่วนใหญ่กำหนดโดยอิทธิพลของวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดู สังคมกลุ่มเพื่อน

การเรียนรู้คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ด้านดังนี้

1. พฤติกรรมทางความรู้ คือ เปลี่ยนจากไม่รู้ให้เป็น หรือรู้กว้าง รู้ลึกซึ่งมากขึ้น
2. พฤติกรรมทางทักษะ คือ เปลี่ยนจากทำไม่เป็นให้ทำเป็น ทำคล่องแคล่วมากขึ้น
3. พฤติกรรมทางทัศนคติ คือ เปลี่ยนจากความรู้สึกไม่ชอบให้ชอบหรือจากชอบเป็น

ไม่ชอบ

การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งสามด้าน ซึ่งมีใช้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกที่มองเห็นด้วยตาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงพฤติกรรมซึ่งประกอบด้วยกระบวนการทางจิตใจ เช่นความนึกคิด ความสามารถทางสมอง ความรู้สึกต่าง ๆ และการรู้จักแก้ปัญหาชีวิต เป็นต้น

Benjamin Bloom (อ้างใน กัญญา สุวรรณแสง. 2532, หน้า 155) กล่าวว่า การเรียนรู้มีผลให้พฤติกรรมเปลี่ยนไป ได้จำแนกประเภทพฤติกรรมการเรียนรู้ออกเป็น 3 จำพวก ดังนี้

1. พฤติกรรมทางสมอง เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านการเรียนรู้ ความจำ ความเข้าใจ ความคิด การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า และการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่นได้

2. พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อและประสาท หรือด้านทักษะและการใช้อวัยวะต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้ให้เกิดความชำนาญหรือทักษะในการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ เช่น ทักษะในการอ่าน การพูด กีฬา เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงในด้านความชำนาญนี้เกิดทักษะ ทางร่างกาย และทักษะทางจิต

3. พฤติกรรมด้านอารมณ์ หรือด้านความคิดหรือด้านจิตใจ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ อารมณ์ หรือความรู้สึก ได้แก่ การทำให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ เกิดรสนิยม เกิดเจตคติ และค่านิยม หรืออื่น ๆ

กันยา สุวรรณแสง (2532, หน้า 155) สังเกตพิจารณาจากทั้ง 3 ด้านว่า การเรียนรู้มิใช่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนอกที่เรามองไม่เห็นได้ด้วยตาเพียงอย่างเดียว รวมพฤติกรรมกระบวนการทางจิตใจด้วย

กันยา สุวรรณแสง (2532, หน้า 157) กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
2. โทมัส เจ ชวลล์ (Thomas J. Shuell) กล่าวว่า การเรียนรู้ย่อมมีการแก้ไขปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จะเนื่องมาจากประสบการณ์
3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วคราวชั่วคราว ไม่นับว่าเป็นพฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ เช่น ความเจ็บปวด
4. บุคคลเกิดการเรียนรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือยัง สามารถรู้ได้โดยการสังเกตพฤติกรรมของเขา
5. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งไม่เฉพาะที่เห็นได้ชัด
6. การเรียนรู้ไม่ใช่คุณภาวะ แต่การเรียนรู้อาศัยคุณภาวะซึ่งเป็นระดับความเจริญเติบโตสูงสุดของพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของบุคคลในแต่ละวัยที่เป็นตามธรรมชาติ
7. การเรียนรู้เกิดได้ง่าย ถ้าสิ่งที่เรียนเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน
8. การเรียนรู้แตกต่างกันตามตัวบุคคลและตามวิธีการในการเรียน

9. การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งสองทางดี และไม่ดี
  10. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ทางตรง และทางอ้อม เช่น ประสบการณ์ที่ผู้เรียนพบหรือมิได้พบ
  11. การเรียนรู้จะบังเกิดผลดี เมื่อผู้เรียนมีความมุ่งหมาย มีความต้องการ มีความสนใจ และได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง
  12. การเรียนรู้ที่แท้จริงจะมีได้เมื่อผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์
  13. การเรียนรู้เดิมประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น
  14. การสอนเป็นการแนะแนวที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักช่วยตัวเอง
  15. การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ช่วยในการปรับตัว
  16. การเรียนรู้ย่อมเป็นผลให้เกิดการสร้างแบบแผนของพฤติกรรมแบบใหม่
- การเรียนรู้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ
17. การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นได้โดยเหตุบังเอิญหรือการจงใจก็ได้

4. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของกลุ่ม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งกลุ่มย่อมมีอิทธิพลต่อสมาชิกภายในกลุ่ม ทั้งทางความคิด และการกระทำ ดังที่

พนม ลัมอารีย์ (2529, หน้า 38) กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อสมาชิกดังนี้

1. กลุ่มมีอิทธิพลต่อการศึกษาหรือการเรียนรู้ของบุคคลที่เป็นสมาชิกอย่างมาก วิธีการที่สมาชิกแก้ปัญหา การจดจำบทเรียน การประพฤติปฏิบัติ การสร้างนิสัย และเจตคติ การดำเนินชีวิต การทำงาน ความทะเยอทะยาน ตลอดจนความพยายามที่จะให้บรรลุเป้าหมายของบุคคล ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มทั้งสิ้น

2. กลุ่มเป็นเครื่องสนับสนุนและช่วยให้สมาชิกสามารถแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด อากัปกริยาต่าง ๆ ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี กลุ่มช่วยให้สมาชิกเกิดกำลังใจและสนับสนุนให้แสดงออกทั้งในทางที่ดีและไม่ดี ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

3. กลุ่มช่วยสนองความต้องการของสมาชิก นั่นคือการที่สมาชิกมารวมกันเป็นกลุ่มนั้น แต่ละคนย่อมมีความต้องการอยู่ภายใต้ในจิตใจของตน ซึ่งบุคคลอื่นอาจจะทราบหรือไม่ทราบก็ได้ และโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมจะอยู่คนเดียวไม่ได้ เพราะจะเกิดความเบื่อหน่าย บุคคลทุกคนย่อมต้องมีพรรคพวกเพื่อนฝูง ต้องการความรัก ความยอมรับจากกลุ่ม

จึงเป็นเหตุให้คนมาเข้าร่วมกลุ่มกับคนอื่น ๆ มากขึ้น เพราะหวังว่ากลุ่มจะช่วยสนองความต้องการของตนได้ และกลุ่มส่วนใหญ่ก็สามารถบำบัดความต้องการของสมาชิกได้

4. กลุ่มช่วยให้สมาชิกมองเห็นภาพของตนเองชัดเจนขึ้น คือช่วยให้สมาชิกทราบว่าตนเป็นอย่างไร ความสวยงาม ความมั่นใจ ความภูมิใจ สิ่งเหล่านี้สมาชิกไม่สามารถรู้เห็นได้ด้วยตนเองอย่างชัดเจน ขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น ๆ หรือกลุ่มที่จะส่องหรือสะท้อนให้เห็นสภาพของสมาชิกแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร

5. กลุ่มมีอิทธิพลเหนือผลงานและการทำงานของสมาชิก จะเห็นได้จากการทำงานของบุคคลแต่ละคน การที่บุคคลจะทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับเพื่อนในกลุ่ม ถ้าสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ก็จะทำให้สมาชิกส่วนน้อยมีความกระตือรือร้นตามไปด้วย จะเห็นได้จากเด็กบางคนที่มีเพื่อนยันชั้นแข็งในการเรียน ทำการบ้านโดยสม่ำเสมอ เด็กคนนั้นก็เอาใจใส่ในการเรียนและขยันทำการบ้านตามไปด้วย เพื่อที่จะให้ได้คะแนนดี ๆ หรือได้รับคำชมเชยจากครูอาจารย์หรือผู้ใหญ่เหมือนเพื่อน

6. กลุ่มมีอิทธิพลในการช่วยตัดสินใจ ในกรณีที่มีปัญหาหรือมีสิ่งที่จะต้องเลือก ต้องตัดสินใจ อาจจะใช้มติของกลุ่มเป็นเครื่องตัดสินใจได้ คือการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมออกความเห็นเกี่ยวกับวิธีการที่จะแก้ปัญหานั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ง่ายต่อการตัดสินใจ และยังก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันในหมู่สมาชิกอีกด้วย

7. กลุ่มมีอิทธิพลเหนือบทบาทของสมาชิกในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่นครอบครัวหนึ่งประกอบไปด้วยพ่อ แม่ ลูก ๆ ตามปกติพ่อจะเป็นคนขับรถไปส่งลูก ๆ ไปโรงเรียน แม่จะเป็นฝ่ายหุงหาอาหารและทำงานบ้าน แต่เมื่อมีสถานการณ์หนึ่งเกิดขึ้น เช่นพ่อต้องไปประชุมสัมมนาต่างจังหวัด แม่ป่วยไม่สบายเป็นไข้ กล่าวได้ว่าสถานการณ์ได้เปลี่ยนไปจำเป็นที่บทบาทของสมาชิกจะต้องเปลี่ยนไปด้วย เช่น ลูก ๆ จะต้องไปโรงเรียนด้วยตนเอง ช่วยกันหุงหาอาหาร ทำงานบ้าน และในการทำงานร่วมกันนั้นอาจจะมีภารกิจงอนกัน มีการเอารัดเอาเปรียบทะเลาะวิวาทกัน หรืออาจจะเป็นไปในทำนองลูก ๆ ร่วมมือกันทำงาน และมีความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกันเป็นอย่างดี

8. กลุ่มมีอิทธิพลเหนือความกลัว ความวิตกกังวล ความท้อแท้ใจของสมาชิก เช่นคนที่มีความกลัวเมื่อเข้าไปอยู่ในกลุ่มเพื่อน ๆ เขาจะสามารถปรับตัวให้คลายความกลัวลงได้เมื่อเห็นเพื่อน ๆ ในกลุ่มไม่มีความกลัว หรือในกรณีที่มีความเบื่อหน่าย วิตกกังวลหรือท้อแท้ใจ

เมื่อได้เข้าไปอยู่ในกลุ่มที่มีความสนุกสนานก็อาจช่วยให้ลืมเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกท้อถอยเหล่านั้นได้

9. กลุ่มช่วยควบคุมความมักใหญ่ใฝ่สูง ความทะเยอทะยาน ความต้องการของสมาชิก และยังช่วยให้สมาชิกได้คลี่คลายความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองอีกด้วย โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างสมาชิกกับบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม เช่น ความขัดแย้งระหว่างตนกับผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

5. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมพงษ์ จิตระดับ (2540) ศึกษาวิถีชีวิตของเด็กเร่ร่อนทั้งเด็กชายและหญิงในวัยเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นขึ้นไป เช่น การขอทาน การหารายได้ ยาเสพติด การขายบริการ ภาษาที่ใช้ การแต่งกาย ค่านิยม การหาที่พักผ่อนหลับนอน การสนุกสนาน การผจญภัย การเอาตัวรอด ฯลฯ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จากภาคสนาม โดยใช้พื้นที่ย่านพัฒน์พงษ์ หัวลำโพง ปิ่นเกล้า พาต้า บางแค ที่กรุงเทพฯ ศึกษาวัฒนธรรมย่อยของเด็กเร่ร่อนครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเด็กเร่ร่อนในมิติที่ต่างออกไป เกิดการเชื่อมโยงทราบสาเหตุ และปัญหาที่เกิดขึ้นเข้าใจเส้นทางวัฒนธรรมเด็กเร่ร่อน และเรียนรู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้ให้มากยิ่งขึ้น

นิตยา กัทสิทธิ์พันธ์ (2535) ศึกษา เรื่อง "การศึกษาสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส : เด็กเร่ร่อน" ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเด็กเร่ร่อน กระบวนการเป็นเด็กเร่ร่อน สภาพความรุนแรงของปัญหาเด็กเร่ร่อนในปัจจุบัน และการให้บริการและการกระจายบริการของรัฐ และเอกชนแก่เด็กเร่ร่อนโดยเฉพาะในเรื่องด้านการบริการของรัฐ - เอกชนผู้ศึกษาวิเคราะห์ความคิดเห็นเจ้าหน้าที่อย่างเช่น ความรู้สึกที่มีต่อเด็กเร่ร่อนเด็กในระบบสงเคราะห์กับความสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อเลิกการเร่ร่อนและความรู้สึกต่อการปฏิบัติงานของรัฐ - เอกชน และการปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ

กิตติคุณ อางคาลัย ศึกษา เรื่อง "โสภณีนีเด็กชาย : ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กชายเร่ร่อนขายบริการทางเพศ" พ.ศ.2540 ได้ข้อมูลจากประชากรจำนวนทั้งสิ้น 10 คน มีคุณลักษณะเป็นเด็กชายเร่ร่อนอายุระหว่าง 7 - 18 ปี ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในการขายบริการทางเพศตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป ศึกษาถึงเงื่อนไขและปัจจัยที่ทำให้เด็กชายเร่ร่อนใช้ชีวิตขายบริการทางเพศ โดยเฉพาะเน้น

กระบวนการปฏิสังสรรค์กับลูกค้า เช่น การเลือก การติดต่อ การให้บริการ อัตราค่าบริการ และความสัมพันธ์กับลูกค้า

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เด็กเร่ร่อนออกมาจากครอบครัว เพราะขาดความรักความอบอุ่น และโอกาสที่จะพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดในครอบครัว ทำให้เด็กต้องออกมาเผชิญชีวิตนอกบ้าน โดยได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับกลุ่มเด็กเร่ร่อน ซึ่งได้อาศัยอยู่ตามที่สาธารณะต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ เด็กเร่ร่อนได้มีการเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมกลุ่มให้แกกัน ทั้งในเรื่องของการกิน อยู่หลับนอน การเที่ยว การใช้จ่ายเสพติด และการหาเงินเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต

ในขณะที่เด็กเร่ร่อนได้ใช้ชีวิตเร่ร่อนเด็กได้พบความยากลำบากในการดำเนินชีวิต เด็กได้มีพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ จากการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะเรื่องของการใช้จ่ายเสพติด การขายบริการทางเพศ ทำให้เด็กเร่ร่อนถูกมองจากสังคมว่าเป็นปัญหา แต่เด็กทุกคนรวมทั้งเด็กเร่ร่อนต่างก็มีสิทธิที่จะพัฒนาชีวิตและดำเนินชีวิตให้เป็นไปในทางที่ดีได้